

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук,
доцента Кужко Олександри Сергіївни
на дисертацію Мельник Олександра Володимировича на
тему: “Особисті немайнові права дитини при усиновленні за
законодавством України та окремих зарубіжних країн”, поданої на
здобуття ступеня кандидату юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 –
цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне
приватне право**

Актуальність теми дослідження. Дисертація Мельника Олександра Володимировича присвячена дуже важливій і актуальній теоретичній і практичній проблемі особистих немайнових прав дитини при усиновленні за законодавством України та окремих зарубіжних країн.

Особисті немайнові права дитини в сучасний період є однією з найважливіших теоретичних та практичних задач наукових досліджень, значення якої в усьому світі в останнє десятиліття істотно зросло. В Україні проблеми особистих немайнових прав дитини одні з найгостріших на сьогоднішній день, виявляються у всіх сферах життя громадян.

Побудова правової держави нерозривно пов'язане з пріоритетом загальнолюдських цінностей, визнанням прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи належать дитині від народження і гарантуються державою відповідно до Конституції України, загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами України. Разом з тим особисті немайнові права дитини не можуть реалізовуватися в повній мірі в зв'язку з недосконалістю діючих нормативних правових актів.

Діти - найменш захищена як в соціальному, так і в правовому аспекті

група населення. Соціально-економічні та політичні перетворення, що відбуваються в сьогоденні України вплинули на нестабільність шлюбів, поширення позашлюбних народжень, збільшення числа дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, бездоглядних та безпритульних дітей, інших соціально неблагополучних дітей .

Сучасний стан особистих немайнових прав дитини, а також визнання її повноправним суб'єктом права - результат поступового розвитку сімейного права. Закріплення за дитиною особистих немайнових прав в Сімейному кодексі України (далі - СК України) стало можливим у зв'язку з прийняттям Декларації прав дитини 1959 року і Конвенції ООН про права дитини. Наділення дитини тільки комплексом особистих немайнових прав недостатньо. Дитині необхідно надати також і правову можливість їх здійснення.

У той же час діючі нормативні правові акти, що містять норми сімейного права, не «знімають» всіх правових і практичних проблем, пов'язаних із здійсненням особистих немайнових прав дитини.

Проблеми особистих немайнових прав дитини з позиції сучасного українського права, незважаючи на їх очевидну науково-практичну значимість, на дисертаційному рівні вивчені ще недостатньо, багато спірних теоретичні, правових та практичних питань ще не знайшли свого належного дозволу. У СК України відсутні норми права про співвідношення Конституції України, всіх форм міжнародного права та інших російських нормативних правових актів.

Держава в даний час активно проводить політику щодо зміни існуючого порядку захисту прав громадян, які потребують особливої уваги в силу ряду причин. Однією з найбільш важливих проблем тут слід вважати забезпечення захисту прав неповнолітніх. Надання неповнолітнім дієвої можливості здійснювати цивільні права -напрям, що претендує на особливу актуальність в реалізації правової політики держави. Для цього необхідно залучення системи послідовно організованих юридичних засобів, що гарантують реальну можливість реалізації та захисту суб'єктивних цивільних

прав та законних інтересів, а також створення цілісної системи правового регулювання цих відносин.

Як показує практика, у багатьох випадках діти не мають доступу до інформації, матеріалів, що докладно зачіпають і розкривають питання правового положення неповнолітніх. Вивчаючи такі інститути, як прав неповнолітніх у сфері майнових і особистих немайнових відносин, в першу чергу необхідно розглянути саме суб'єктивне право даної категорії громадян, оскільки якщо неповнолітній не буде мати права і обов'язками, то не зможе і здійснювати свої права.

Все це дозволяє зробити висновок, що питання правового регулювання особистих немайнових прав дитини при усиновленні за законодавством України та окремих зарубіжних країн є актуальними і з теоретичної, і з практичної точок зору, чим пояснюється доцільність обрання відповідної теми для дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дослідження даного питання пояснюється тим фактом, що у юридичній літературі

Практичне значення дослідження полягає в тому, що воно містить комплексний аналіз проблем, пов'язаних з визначенням поняття, підставами виникнення, обсягом, розмижуванням з іними категоріями, класифікації особистих немайнових прав дитини при усиновленні за законодавством України та окремих зарубіжних країн.

Висновки та пропозиції сформульовані в дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності, зокрема, у процесі внесення змін та доповнень до СК України, адоптування Європейського законодавства тощо. Положення дисертації можуть бути використані у навчально-методичній роботі, зокрема, при підготовці навчальних посібників і підручників з цивільного права, при викладені курсу цивільного права, а також при розробці відповідних спецкурсів, зокрема, сімейного права. Висновки та пропозиції, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані в практичній роботі органів юстиції, судових органів, при

вирішенні конкретних справ тощо.

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження. Переважна більшість висновків та наукових положень дисертаційного дослідження Мельника О.В. є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням сучасної методології пізнання, застосуванням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів пізнання (загальнонауковий діалектичний, формально-логічний, системно-структурного аналізу, історічно-правовий, порівняльно-правовий), врахуванням новітніх здобутків вчених-правознавців, залученням норм чинного законодавства України та зарубіжних країн.

Позитивно характеризує представлену дисертацію, насамперед, багатогранна дослідницька база, в якій використані найавторитетніші теоретичні джерела в галузі сімейного та цивільного права. Також, автор провів глибокий аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблематиці роботи, що дало можливість сформулювати та обґрунтувати власну точку зору в тій чи іншій науковій дискусії, що ведеться навколо досліджуваних проблем. Основні положення дослідження опрацьовані із залученням певного масиву спеціальної літератури.

Так, сформульовані в дисертації теоретичні висновки опираються на загальні досягнення юридичної науки, в тому числі на результати досліджень таких вітчизняних та зарубіжних цивілістів, фахівців інших галузей правової науки, як: М. В. Антокольська, Н. І. Батуріна, Д. С. Бормінська, К. Ю. Бородич, В. А. Вартас, Е. М. Ворожейкін, К. М. Глиняна, В. О. Гончаренко, О. О. Грабовська, О. В. Губанова, Ю. В. Деркаченко, Л. М. Зілковська, О. Ю. Ільїна, О. І. Карпенко, Л. А. Кузьмічева, А. М. Левушкин, В. П. Мироненко, О. М. Нечаєва, З. В. Ромовська, В. В. Рязанцев, В. А. Рясенцев, Т. А. Стоянова, О. О. Татарінцева, Н. О. Темнікова, Г. Я. Тріпульський, Ю. Ю. Черновалюк та інші. Серед іноземних вчених слід відзначити праці у сфері усиновлення Д. Хоув, Є. Вейн, Г. Шеннон, Г. Россіні, Х. Девіс, Ж. Зеколл, М. Шенлі. Дослідження також ґрунтується на працях учених, які вивчали окремі аспекти теорії особистих немайнових прав: Н. О. Давидової, О. М.

Калітенко, І. Г. Король, Л. О. Красавчикової, Л. В. Красицької, Б. К. Левківського, Т. В. Ліснічої, М. М. Малєїної, Е. Е. Мухамєдової, Л. А. Ольховик, Н. М. Оніщенко, Т. Н. Палькіної, О. О. Посикалюк, Г. О. Резнік, Р. О. Стефанчука, Н. В. Устименко, Л. В. Федюк, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, С. І. Чорнооченко та ін.

Це безумовно збагачує дисертацію та сприяє поглибленню висновків, що в ній містяться.

Відзначимо високу наукову культуру автора, обґрунтованість та вивіреність його теоретичних конструкцій, що й дозволило дисертанту чітко сформулювати мету і завдання дослідження. Дисертант підтвердив здатність до ведення наукової полеміки, обґрунтування своєї позиції, критичного аналізу теоретичних та нормативних джерел.

Дисертаційний матеріал викладається послідовно, логічно, юридично грамотно, що засвідчує її високий науковий потенціал. Робота позбавлена обтяжливих граматичних конструкцій, сприймається легко та цілісно.

Логічною видається **структура дисертації**: три розділи за змістом і назвами достатньо повно розкривають тему роботи. У роботі досліджуються три основних блоки питань. Перший блок присвячений усиновленню як підставі виникнення особистих немайнових прав дитини, з оглядом літератури та вибором напрямків дослідження особистих немайнових прав дитини, проведений теоретично-правовий аналіз усиновлення.

Другий блок присвячений особистим немайновим правам та інтересам дитини при усиновленні, надане авторське поняття та проведена класифікація особистих немайнових прав дитини. Встановлена правова характеристика інтересів дитини при усиновленні.

Третій блок присвячений особливостям здійснення окремих особистих немайнових прав дитиною при усиновленні, зокрема щодо авторської класифікації – особистих немайнових прав фактичного та інформаційного характеру, інших особистих немайнових прав.

В цілому коло окреслених та вивчених у дисертаційному дослідженні проблем, мета та завдання дослідження, теоретична та емпірична база

роботи, використання прийнятих в юридичній науці методів дослідження дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Мельника Олександра Володимировича є завершеною науково-дослідною роботою, що містить як цілу низку глибоких теоретичних узагальнень, так і сформульованих пропозицій щодо удосконалення національного законодавства.

Особливу увагу привертає ґрунтовний аналіз загальних положень щодо усиновлення, як підстави виникнення особистих немайнових прав дитини.

Варто зробити наголос, що вперше на науковому рівні проводиться комплексний аналіз питань щодо дослідження особистих немайнових прав дитини за законодавством України та окремих зарубіжних країн.

В цілому позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і наукову новизну, слід звернути увагу на **окремі положення, що мають дискусійний характер.** У загальному вигляді їх можна сформулювати наступним чином:

1) Додаткової аргументації потребує висновок автора щодо наявності у СК України потенційної можливості впровадження мультибатьківства – тобто наявності у дитини не обов’язково лише двох батьків у наслідок усиновлення (с. 119), адже в дисертаційному дослідженні автор не зазначає ані підстав цього впровадження, ані порядку надання згоди на усиновлення та яким чином і в якому випадку це може відповідати інтересам дитини.

2) Додаткової аргументації потребує висновки автора у підрозділі 2.2. “Правова характеристика інтересів дитини при усиновленні”. Досліджуючи проблематику інтересів дитини, та розглядаючи інтерес, як суб’єктивну категорію, або виявляючи інтерес за допомогою суб’єктивного права (с. 77-79) автор торкнується питання використання у міжнародно-правових актах поняття «найкращих інтересів дитини», як сімейно-правової категорії (с. 88). Зазначаючи при цьому інтерес як об’єктивну категорію (с. 80) дисертант вказує, що немає необхідності звертатися до категорії інтересу, коли прямо закріплюється відповідне право, при чому не одне, а цілий комплекс; права

дитини на піклування, захист, виховання й вільне вираження власної думки складають самостійні суб'єктивні права, передбачені чинним законодавством (с. 88-89). У зв'язку з чим хотілося б почути думку дисертанта щодо співвідношення категорії «найкращих інтересів дитини», що застосовується Європейській конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) від 27 листопада 2008 року та «найвищих інтересів дитини», що застосовується у ст. 207 СК України.

3) Розглядаючи у Розділі 3 «Особливості здійснення окремих особистих немайнових прав дитиною при усиновленні» питання щодо здійснення дитиною особистих немайнових прав фактичного та інформаційного характеру, а також інших особистих майнових прав, доцільно було б більше уваги приділити саме дослідженню особистих немайнових прав у разі визнання усиновлення недійсним або скасування усиновлення, в тому числі з огляду на ст. 237 та 239 СК України можливість вирішення дитиною питання щодо збереження прізвища, імені та по батькові, які вона одержала у зв'язку з усиновленням тощо.

4) Зокрема аргументованість наукових висновків була б більш переконливою, якби автор підкріплював теоретичні висновки прикладами з практики, перш за все судової.

Втім, зауваження мають здебільшого дискусійний характер, суттєво не впливають на якість роботи і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження О. В. Мельника. Основні положення дослідження, розроблені рекомендації та висновки, що сформульовані дозволили достатньою мірою розкрити тему. Зміст дисертації свідчить про здібність автора до наукових пошуків, до аналізу складних та спірних питань, вміння раціонально відбирати, кваліфіковано узагальнювати та аналізувати різноманітні джерела, формувати на цій підставі теоретичні та практичні висновки й рекомендації.

Основні положення та результати дисертації викладені у 5 наукових статтях, з яких 4 статті опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одну статтю опубліковано у зарубіжному

виданні, а також у 4 тезах доповідей на наукових, науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів.

Автореферат дисертації та публікації автора оформлені відповідно до встановлених МОН України вимог і повністю відображають основні положення, зміст та результати дисертаційного дослідження.

Можно зробити загальний висновок, що дисертація Мельник Олександра Володимировича “Особисті немайнові права дитини при усиновленні за законодавством України та окремих зарубіжних країн” є завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обгрунтовані результати, що розв’язують важливу науково-прикладну проблему особистих немайнових прав дитини при усиновленні за законодавством України та окремих зарубіжних країн.

Дисертація виконана на належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор Мельник Олександр Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент :

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного та

господарського права і процесу

Міжнародного гуманітарного університету

О.С. Кушко

«17» травня 2016 р.

З оригіналом згідно
Вчений секретар Міжнародного
гуманітарного університету
доц. Срібренікова Ж.У.

